

ריבונה של תורה

רעיונות ומאמרים לפרשת השבוע

גליון קצ"ב

פרשת חיי שרה

הבהלה לזהב

עפרוריותו של עפרון שינתה את שמו ואיבדה ממנו את היוקרה הראויה
למי שאבות העולם ספונים בחלקת שדהו

ובעל הטורים הוסיף דבר נפלא, שהשם "עפרון" ללא ו' הוא בגימטריא 400 כנגד אותם ארבע מאות שקלי כסף שדרש עפרון מאברהם מחמת תאוותו לממון, כי במפרשים מבואר שסכום זה היה מחיר מופקע ועצום ביחס לשווי האמיתי של השדה [והחשבון המדויק יבואר להלן].

וראה **בכלי יקר** (פסי' טז) שהוסיף על דברי בעל הטורים, שעל כן מצינו בדי' מקומות בתנ"ך שהמספר ארבע מאות הוזכר אצל מי שהיו רעי עין באחרים. א. כאן בפרשתנו אצל עפרון. ב. אצל אחי יוסף שהיתה עינם רעה ביוסף, ונתקנאו בו מחמת כתונת הפסים, ועל ידי זה נתגלגל הדבר וירדו למצרים והיו **ארבע מאות שנה** בעינו ועבדות. ג. אצל עשו שהיתה עינו רעה באחיו יעקב ונתקנא בו על הברכות אשר ברכו אביו. ומתוך שהיה רע עין ואוהב ממון אמר יעקב לעבדיו "ורווח תשימו בין עדר לעדר" כדי להשביע עיניו של אותו רשע, ונאמר בו **"וארבע מאות איש עמו"**. ד. וכן אצל נבל הכרמלי שהיה איש כילי ורע עין כנודע, ועל כן בא עליו דוד עם **ארבע מאות איש** לשלם לו כמידתו.

התוס' במגילה - אין לקרוא שם אדם ע"ש עפרון
כיון ש"שם רשעים ירקב"

עפרוריות זו שהיתה בו בעפרון, ובהילותו וריצתו אחר ממון, לא רק שהרעו את מזלו וחסירו את שמו, אלא שהפכו אותו לרשע, ולא "סתם" רשע אלא סמל ודוגמא לרשעים. וכדברי הגמ' **במסכת בבא מציעא** (פז, א) **"רשעים** אומרים הרבה ואפילו מעט אינם עושים. מנלן? מעפרון".

ועל כן, **במסכת מגילה** (י, ב) שבה הוזכר האמורא "רבה בר עופרין", כתבו **התוס'** (ד"ה רבה) שיש לגרוס בדוקא "עופרין" ולא "עפרון", כי "שם רשעים ירקב" ואין לקרוא שם אדם על שמו של עפרון שהיה רשע.

מה הטענה על עפרון והרי אין אונאה לקרקעות?

ויש להתבונן בכל הנ"ל, שהרי כל סוחר שבעולם מנצל כל הזדמנות כדי להרוויח כסף, ומה בכך אם מיאן עפרון למכור את שדהו בממון רב, ובפרט שהרי "אין אונאה לקרקעות".

וביותר, כי הנה כתבו **התוס' במסכת בבא בתרא** (יב, ב ד"ה מעליין) בשם **רבינו תם**, שכל אדם יכול לטעון שאינו רוצה למכור את שדהו שלא במחיר גבוה, וכפי שהיו עושים "בני מריון" שהיו עשירים ולא היו מוכרים קרקעותיהם אלא בדמים יקרים.

ואם כן צריך להבין מה הפגם שהיה בהנהגתו של עפרון, ומה הטענה עליו עד שנתחסר שמו והורע מזלו, ונהפך להיות סמל לדורות לרשעים האומרים הרבה.

ובספר **"משלי יעקב"** **להמגיד מדובנא** בפרשתנו, הקשה כעין זה, והוסיף שהלא אדרבה, מן הראוי היה שיזכר שמו של עפרון

שמו של האדם מעיד על מהותו כידוע, ואף שמו של עפרון החתי רומז - לדברי הגר"א **דסלר זצ"ל בספר "מכתב מאליהו"** (ח"ד עמ' 247) - למהותו, כי **"עפרון"** הוא מלשון **עפר** האדמה המסמל את החומריות הגשמית.

ואכן, עפרון לא "בייש" את שמו, והיתה לו משיכה רבה לגשמיות, ותאוות ממון גדולה ועצומה, עד שביקש להעשיר את עצמו על חשבונו של אברהם אבינו. תאוות זו עמדה בעוכריו ובעקבותיה נחסרה אות משמו. כי בתחילה הוזכר שמו "עפרון" בכתוב מלא, אך בשעה שנטל מאברהם את דמי השדה, נקרא "עפרן" בכתוב חסר ללא ו'.

ועל חסרון זה נאמר הפסוק **"נבהל להון איש רע עין, ולא ידע כי חסר יבואנו"** (משלי כח, כב), וכפי שדרשו **בתנחומא** (פ' בהר א') **"נבהל להון איש רע עין זה עפרון החתי"**. בשעה שמתה שרה הלך אברהם אצל עפרון שימכור לו את המערה. אמר לו עפרון, תן לי את דמיה, ארבע מאות שקל כסף ביני ובינך מה היא. התחיל אברהם צובר את הכסף לעפרון. כיון שראה עפרון את הכסף נבהל ונחפז. **אמר הקב"ה, נבהלת לממון, חייך, חסרון יש לך בדבר, ומהו חסרונו?** אמר רבי יהודה הלוי בר שלום, כל עפרון שכתוב כאן עד שלא נטל את הכסף מאברהם מלא וזה חסר - **"לעפרן"** חסר ו'.

האור זרוע - "כל המתחסר לו משמו מנהפך
מזלו לרע"

ולכשתבונן בפשר החסרון והגנאי שנגרם לעפרון בגירוע שמו, נמצא בזה ב' משמעויות. הראשונה היא כפי שמצאנו **בדרשות מהר"ח אור זרוע** (ס"י טז) - **"שנתחסרה לו אות אחת משמו, 'עפרן' חסר ו'."** וכל המתחסר לו משמו **מנהפך מזלו לרע**. והיינו כי כידוע שורש המזל וכלל מאורעות האדם בעולם הזה נקבעים לפי שמו [וכמאמרם "שמא גרים" (ברכות ז, ב). וכמבואר בפירוש **רבינו סעדיה גאון לספר יצירה** (סוף פ"ה מ"ב) שע"י חישוב שם האדם ושם אימו אפשר לדעת באיזה כוכב ומזל נולד ולהכיר את מהותו. וזהו אף הענין של "שינוי השם" שמשפיע על שינוי המזל]. ובכך נענש עפרון שנתחסרה אות משמו והורע מזלו.

בדי' מקומות מצאנו שהוזכר המספר 400 אצל מי
שהיו רעי עין באחרים

והמשמעות השניה שבדבר היא, שמלבד החסרון שיש בעצם גרעון אות משם האדם, ישנה משמעות מיוחדת דוקא בחסרון האות ו' משמו של עפרון. כי כאמור חסרון זה נגרם לעפרון עקב היותו רע עין ותאב לממון, וכבר כתב **בעל הטורים** (פסי' טז) ש**"עפרן"** ללא ו' הוא בגימטריא **"רע עין"** [400]. ונמצא שחסרון האות ו' מעפרון הביא לכך ששמו סימל את מהותו האמיתית שהיה רע וצר עין.

לדורות כאיש יקר, שהרי בחלקת שדהו ספונים אבות העולם. ובאמת זה מה שהיה קורה אלולי שהיה עפרון נבהל לכסף. וא"כ יש לעיין היכן איבד עפרון את המעלה הזו וכיצד קרה הדבר. [ובפרט שמתחילה נכתב בתורה "עפרון" בכתוב מלא, וזה מעיד שמתחילה היה טוב ביסודו, אלא שהמשא ומתן על השדה שינה את הדבר].

המהפך שעבר על עפרון

ונראה בביאור הענין (ויסוד הדברים הוזכר כבר בסוכ"ד בראשית ח"א עמ' רנ"ו), שהנה בודאי אין טענה על סוחר שמנצל את מכירת נכסיו כדי להרוויח כסף, כי כך היא דרך הסוחרים. ברם, הטענה על עפרון היא שמתחילה הצהיר קבל עם ועדה שאינו מוכן ליטול אגורה שחוקה בעבור השדה ויתננה לאברהם במתנה, אך לאחר שראה את הכסף שאברהם מוכן לשלם בעבור השדה, התבלבל ונחפז וביקש לנצל את אברהם וליטול ממנו סכום כסף דמיוני שאינו מגיע לו כלל ועיקר בעבור השדה.

כי הנה מתחילה הדגיש עפרון ושנה ושילש שאינו חפץ בכסף כלל והשדה נתון במתנה לאברהם, וכפי שאמר (פס' יא) "לא אדני שמעני השדה נתתי לך, והמערה אשר בו לך נתתה, לעיני בני עמי נתתה לך קבור מתך", ופירש רש"י שאמר לאברהם "לא תקנה אותה בדמים, והרי הוא כמו שנתתה לך". וכן פירש הרד"ק "לא כמו שאתה אומר שאתננה לך בכסף מלא אלא בחינם אתננה לך, ולא המערה לבד כאשר שאלת אלא גם השדה אתן לך".

ונמצא שעפרון הצהיר במפורש שאין רצונו בכסף. וצריך לדעת שאם היה זה שקר, לא היתה תורתנו תורת האמת מזכירה את דבריו, ומוכח שכך באמת גמר בליבו ליתן השדה במתנה.

אולם ברגע שעפרון ראה את הכסף הרב שאברהם אבינו היה מוכן לשלם בעד השדה [וכלשון המדרש "התחיל אברהם צובר את הכסף לעפרון. כיון שראה עפרון את הכסף נבהל ונחפז". ומוכח שאברהם הביא עימו כסף רב לקנין השדה] והבין איזו הזדמנות פז נקרתה לפניו, מיד אבדו עשתונותיו וחזר בו מכל ההבטחות שהבטיח לעיני כל בני חת, והיה מוכן לבזות עצמו ולהראות כיצד אינו עומד בדבורו, רק כדי להרוויח ממון.

מה היה הפער בין המחיר שדרש עפרון לבין השווי האמיתי של השדה?

ואם באמת היה עפרון מבקש מאברהם רק את שווי השדה, על אף שגם בזה יש בזיון בעבורו בכך שאינו עומד בדבורו, מכל מקום עדיין לא היתה ניכרת בזה תאוותו לכסף. אמנם ה"בהלה לזהב" של עפרון היתה כה גדולה עד שביקש מאברהם אבינו סכום מופקע של פי שמונים! משווה האמיתי של הקרקע.

וכפי שביאר הגר"י קניבסקי זצ"ל בספר 'ברכת פרץ' (בפרשתנו), שהמחיר שדרש עפרון היה מחיר גבוה ומופרז מאד לעומת המחיר האמיתי של הקרקע שהיה רק חמשת שקלים. כי אצל יעקב מצינו שקנה שדה במאה קשיטה שהם מאה מעות (ראה רש"י בראשית לג, יט, ע"פ ר"ה כו, ב), ובשקל אחד יש עשרים גרה שהם עשרים מעה, ונמצא ששווי השדה שקנה יעקב היא חמישה שקלים. ומסתבר שסתם 'שדה' המוזכרת בתורה הן אצל יעקב והן אצל עפרון היא פחות או יותר באותו גודל. וא"כ נמצא שעפרון דרש

ארבע מאות שקלים על שדה ששווה רק חמש שקלים, וזהו פי שמונים מערכה. [אמנם בספר 'דרך שיחה' (עמ' קא) הובא בשם הגר"ח"ק שליט"א שעפרון דרש פי מאה מערך השדה].

וכן מבואר כבר ברמב"ן (פס' טו) "עפרון קצב דמים ביוקר גדול, ואברהם בנדבת לבו שמע ועשה כרצונו", וכתב שכן מבואר במסכת בבא מציעא (פו, ב).

ואם לא די במחיר המופרז שדרש עבור השדה, הרי שעל פי המבואר במלבי"ם (פס' טו), רצה עפרון לטעון שהוא מוכן למכור את השדה במחיר זה רק בתנאי שאברהם לא ישנה את השדה מהיעוד העיקרי שלה ולא ישתמש בה לאחוזת קבר, ואם אברהם עשה כן תהיה הרשות בידו לחזור בו מהמכר.

אשרי האדם שככה לו

מה יכול להביא את האדם לשינוי כה גדול מהקצה אל הקצה, מהכרזה פומבית על מתנה גמורה, עד לדרישת הון עתק פי שמונים או פי מאה ממחיר השדה, ועוד להתנות תנאים וסעיפים כדי שיוכל לחזור בו ולקבל כסף נוסף?

אכן, אין זה שייך אלא במי שעינו צרה ותאוותו לממון מרובה עד מאד, ועל כן קראו עליו חז"ל את הפסוק "נבהל להון איש רע עין", כי הבהלה של עפרון להון העבירה אותו על דעתו, עד שהיה מוכן להשפיל ולבזות עצמו לעיני כל, תמורת שלל וכסף רב.

ומה הביאה עליו בהילותו של עפרון? - "אמר הקב"ה, נבהלת לממון, חייך, חסרון יש לך בדבר", ומהו חסרונו? שנחסרה אות משמו, והורע מזלו, ונהפך להיות סמל לרשעים צרי העין שאומרים הרבה ואפילו מעט לא עושים, מצהירים הצהרות ומבטיחים הבטחות, אך למעשה נוטלים טבין ותקילין ואינם מקיימים דבר מדבריהם.

ולהבדיל מהרשעים שעליהם נאמר "אוהב כסף לא ישבע כסף", הרי שעל הצדיקים נאמר "ודורשי ה' לא יחסרו". כי מי שמסתפק במועט אף פעם לא מרגיש שחסר לו משהו, טוב לו במה שיש לו, והוא מודה לה' על כל הטוב אשר גמלהו, יֵינו עין טובה, ולא קיימת בו בהלה וריצה להון ולממון. אשרי האדם שככה לו.

כתובת המערכת: מודיעין עליות, מסילת יוסף 3/10

טל' 08-9744220 פקס: 153-89744220 ©

ר' יצחק ודייני רבקה קקון וילדיהם.

rinuna@shtaygen.co.il

ניתן להשיג את הספר

"רינונה של תורה" על חומש בראשית

בכתובת הנ"ל

או בעיר רחובות בכולל "שערים המצויינים"

(רח' הרואה 17)

לע"נ

ר' בנימין בן משה זצ"ל
וסרה (שרה) בת רחמה ע"ה

לע"נ אהרן בן יחיא מעברי ז"ל

ומרת רחל בת סאלחה ע"ה
ומרת נאווה בת תאג'ה ע"ה

להצלחת ר' יהודה דגנה ומש'.

ולע"נ אבלין בת איבון ע"ה.
ומאור בן צביה ז"ל.

להצלחת

ר' יצחק ודייני רבקה קקון וילדיהם.
ולרפואת ברוך בן אליס חי"ו.